

Аннотация: статья посвящена поэту и прозаику, переводчику, жителю Сернурского района Анатолию Ивановичу Мокееву.

Ключевые слова: Анатолий Иванович Мокеев, марийский писатель, марийский поэт, член Союза писателей России, литературная жизнь, знаменитый земляк.

АНАТОЛИЙ ИВАНОВИЧ МОКЕЕВ – ТҮРЛӨ ШӨРЫНАН АВТОР

Кеч-могай суапле пашам устан ыштен моштышо еным «шөртнө кидан» маныт. Лач тыгай түрлө мастарлыкым ончыктышо айдеме Анатолий Иванович Мокеев. Тудлан пүртүс шке вийжым тичмашын почын пуэн. Ныжылгын возен моштышо поэт-лирик, сүретлыме геройын чон кумылжым ўшандарен почшо прозаик.

Анатолий Иванович Мокеев 28 декабрь 1949 ийыште Куженер районысо Чашкаял ялеш шочын. Йывансола кандашиаш школым пытарымеке, 1964 ийыште Оршанкысе педуцилицыш тунемаш пурен. Ныл ий утла Паранга районысо Элпанур кандашиаш школышто шочмо йылме ден литературым тунуктен. 1970-1972 ийлаште Совет Армий радамыште салтакше лийын. 1975 ий гыч корным ыштыше да ачалыше Шернур управленийыште (ДРСУ-што) пашам ышташ тўналеш [3, с. 25]. 2009 ий гыч сулен налме канышыш каен. 34 ий эре ик пашаште тыршен.

Почеламутым шымше классыште тунеммыж годым возаш тўналын. Студентше годым икмыняр почеламутшо Медведево райгазетыште савыкталтын, вара Оршанка райгазетыштат савыктеныт. Ик жапыште почеламутым возен огыл. Асфальтым лукмаш пашашке пурен да угыч возаш тўналын. «Тысе пүртүсак кумылым савырыш, очыни», - манын ойла.

Икымше почеламут сборникше «Поро сескем» («Добрые искры») 1986 ийыште ош тўням ужеш. Тушто поэт тачысе тургымло илыш, самырык да ача-кочамыт тукум кыл нерген шонкала да шочмо-кушмо вер-шөржым, тудын йомартле моторлыкшым уло кумылын кугешнен мура [6, с. 3].

«Поро сескем» («Добрые искры») книга деч вара сылнымут пашаже келгем кая, тыгай книга-влак лектыт: «Ўшан тул» («Огонек надежды»), «Эн мотор пөлек» («Самый дорогой подарок»), «Шып сонар» («Тихая охота»), «Ийгот» («Годы»), «Лүддымө агытан» («Бесстрашный петух»), «Икыт, кокыт...» («Раз, два...») да «Тиде лийын, лийын...» («Это было, было...»)

«Ўшан тул» («Огонек надежды») - тиде кокымшо книгаже. Анатолий Иванович шкенжын эн тўн да поэзийыште пеш күлешан ойыртемжым эшеат

виянден да келгемден. Тунамсе саманысе совет айдемын шўм-чон моторлыкшо, ойго ден куанже, а юзгунамже торжалыкшат, волгыдо илыш, поро паша верч тудын тавадан кучедалмыж нерген автор кугун кычкырыде, чоныш, ушыш шындарен да ўшандарен возен [9, с. 2].

Анатолий Мокеевым марий лудшо утларакшым поэт семын пала. Но тудо проза аланыштат шке мастарлыкше дене куандара. «Шып сонар» («Тихая охота») книгаш повестьым да ойлымашым пуртен: «Шып сонар» да «Тулото воктене».

«Шып сонар» повестьыште - чылажат понго нерген. А. Мокеев шкежат тале понгызо. Изи годсекак чодыраш коштмыжо, йыр пўртўсым шымлен ончымыжо, тудын моторлыкшым ужын, чўчкыдын өрмыжө йоча чоныш поро сескемым пыштен: мом шке ужмым мут дене каласаш кумыланген. Автор пўртўсым – Юмын пуымо тўсым - нимучашдыме поянлыкше дене моштен пайдаланаш ўжеш. Вет айдеме, тыгыде чонан, кушкыл семынак, - ПЎРТЎСЫН шочшыжо [10, с. 2].

«Тулото воктене» ойлымаш айдеме-влак кокласе кылым, вашполыш акым радамла [10, с. 2].

Анатолий Иванович «Тиде лийын, лийын...» повесть-шарнымашым возен. Тиде – илышыж нерген, чын, ўмырын нөргө жапше, шошо кечылаж нерген. Лийын. Чыла тиде лийын. Тудын дене. Лийын кертын весе денат... [7, с. 19].

«Йылме сылнылыкым пала, поэзий йонгыдылыкым шижын мошта» - тыге каласыме пытаргыш лукмо «Ййгот» («Годы») книгаштыже. Книга лудшо-влак дек 2009 ийыште миен шуын. «Усталык памаш» поэмыже пурен, лирический да гражданский почеламут-влак, мыскара, басне, палиндром да панторифымат тиде книгашке веранден [5, с. 2].

Поэт кушкын толшо самырык тукумымат монден огыл. Шуко почеламутым лудшо йоча-влаклан пөлеклен. «Ямде лий», «Пионер йўк» газетлаште савыктеныт. Шкеже тыге ойла: «Йочалан почеламут пеледыш гай, конфетке, шоколадке, модыш гай лийшаш». Садланак көра 1993 ийыште «Эн мотор пөлек» («Самый дорогой подарок») лўман посна книгаштыже почеламут-влак тыгайракак улыт. Вара «Авай дене пырля» (1998) коллективный сборникыште «Икыт, кокыт...» разделым ойыреныт [4, с. 6]. 2015 ийыште «Лўддымө агытан» книга савыкталтын. Тушко почеламут, лудыш-модыш, йомак-влак пурен улыт. Анатолий Ивановичын ятыр произведенийжым тунемме пособийыш, школ ден йочасадлан хрестоматийыш пуртымо [4, с. 6].

Йочалан возымо почеламутшылан тугай «ужгам» чикта – лудат, шўм-чонлан шокшо, ласка, весела лиеш. Але эше тугай шўштө ўштым «ўшталта» -

нимогай йўштö шоныш ок пуру. Икманаш, почеламутшо-влакым лудыда гын, шке шижыда [8, с. 56]. Мутлан, «Ужга» почеламут:

Кычкыра корак:

- Кар! Кар!

Куш кает эрак,

Макар?

А Макар манеш:

- Олаш,

Шкаланем ужгам

Налаш!

- Могайрак күлеш

Ужга?

- Ошо, куштылго,

Вужга.

- Лум гай ошо мо?

- Ага!

- Лум гай пушкыдо?

- Ага!

Воштылеш корак:

- Кар! Кар!

Мом коштат олаш,

Макар?

Лумым от уж мо,

Вужгам?

Мод, пörдал -

чиет ужгам! [8, с. 56]

Анатолий Иванович нойыде пашам ыштен, шке вийжым түрлө жанырыште терген. Мутлан:

поэмым возен: эн палыме «Корно», «Анкет», «Поран, поран...», «Айдеме верч», «Усталык памаш», «Тошто шүгарла»;

йоча-влаклан йомак: «Мотор куэ» да «Лүддымө агытан»;

«Лаж ден Немда» легендым возен;

басныланат верым коден: «Вуйчара», «Кайык суд», «Озадыме пий», «Лөдö» да «Шовын шүвырон».

Тыгак «Омыдымо» *палиндром* дене куандарен да öрыктарен. Палиндром – тыгай почеламут, кушто кажне корным кеч шола гыч пурлашке, кеч пурла гыч шолашке луд – ик умылымашак лектеш [1, с. 3].

Чытамсыр чонан, эре ум кычалше А. И. Мокеев шочмо сылнымутнам икмыныр *пьесыж да мыскараж* дене пойдарен: «Шочмо кече» ик кыдежан, кок

сүретан койдарчык; «Илашыже-тыланда» – кок кыдежан, шым сүретан драме; «Волойын токмак окмакше» изи ойлымаш-влак; «Тыгеат лиеда» да молат.

Тудо - тале кусарыше. 2002 ийыште руш писатель А. Спиридонов «Югорно» эпосым луктын, тудым марлаш А. Мокеев кусарен тыгак Николай Заболоцкийын почеламутшо-влакымат марланен [4, с. 6]. Ученый-этнограф, фольклорист Ксенофонт Архипович Четкаревын «Большевик шошо» («Весна большевистская») почеламутшым руш йылмын кусарен. Тыгак руш совет поэт, Ленинский премийын лауреатше Егор Исаевын «Убил охотник журавля» («Турням лүен сонарзе») поэмыжым марланден. [2, с. 129].

- Молан кусаренам? - Анатолий Иванович тыгерак ойла: «Первыяк – келшен да». Весе: «Моткочак шкемым тергымем шуын. Поэмым кўчык корныла дене возымо. Тыгайым кусараш йёсырак. Кертам, уке – шонышым. Тўналтыш саяк лекте, да ыжым чарне, чыла кусарышым» [2, с. 129].

А. Мокеевым эше могыр гычат ончыкташ лиеш. Тудын возымо мутсаскаже-влак мурышкат савырнен улыт да Д. П. Даниловын «А мый адак мурем» муро сборникышкыже пуреныт. Шернур районын гимже поэтын возымо мутшо негызеш ышталтын.

Анатолий Иванович - шке йўкан, шке сынан, тудын шке возымо стильже уло. Шомак мутерже, лывырге мыскараже произведенийжым ойыртемалтшын сылнештара, весе дене лугаш ок пу.

Шуко сылнымут пашаже «Ончыко» журналыште савыкталт лектыныт.

Кызыт Анатолий Иванович Мокеев - поэт, прозаик да кусарыше, 1999 ий гыч Россий Федераций писатель ушем член. «Лўддымё агытан» да «Мотор куэ» поэтический йомакше-влаклан 2003 ийыште «Ончыко» журналын, вара Шабдар Осып лўмеш премийын лауреатше лийын. А. Мокеев Шернур поселкышто ила, пелашыже дене кок ўдырым ончен куштеныт, кум уныкан да ик кугезе уныкан коча.

Кучылтмо литератур:

1. Зайниев, Г. «Тўн корно» тудын – сылнымут [Текст] / Г. Зайниев // Кугарня. – 2000. – 7 январь. - С. 3.
2. Исаев, Е. Турням лўен сонарзе = Убил охотник журавля [Текст] : поэме / Е. Исаев; кусарен А. Мокеев // Ончыко. – 2012. - № 7. - С. 129-137.
3. Кўчыкын южо авторна нерген [Текст] // Ончыко – 1999. - № 8. - С. 25.
4. Малинина, Н. Лўмлө поэтым чапландарыме [Текст] : усталык кас / Н. Малинина // Шернур вел. – 2005. - 1 апрель. - С. 6.
5. Мокеев, А. Ийгот [Текст] : поэме, почеламут-влак / А. Мокеев. – Йошкар-Ола: Марий книга савыктыш, 2009. – 112 с.
6. Мокеев, А. Поро сескем [Текст] : почеламут ден поэма-влак / А. Мокеев. – Йошкар-Ола: Марий книга издательство, 1986. – 120 с.

7. Мокеев, А. Тиде лийын, лийын... [Текст] : повесть-шарнымаш / А. Мокеев // Ончыко. – 1996. - № 7. С. 18-70.

8. Мокеев, А. Ужга. Шүштö үштö. Кö монден? Шоган [Текст] : почеламут-влак / А. Мокеев // Кувырдик-йывылдик : почеламут ден возымо мыскара, койдарчык да кайдарчык, томаша, унчеш паша / чумырен В. В. Крылов. – Йошкар-Ола: ООО «Стринг», 2007. – С. 56-57.

9. Мокеев, А. Ёшан тул [Текст] : почеламут-влак, поэма / А. Мокеев. – Йошкар-Ола: Марий книга издательство, 1990. – 148 с.

10. Мокеев, А. Шып сонар [Текст] : повесть, ойлымаш / А. Мокеев. – Шернур: ООО «Формат», 2009. – 100 с.